

5N1K HABER PROGRAMININ ALIMLAMA ANALİZİ

Tülay Şeker*

ÖZET

Bu çalışmada CNN Türk'te yayınlanan 5N1K adlı haber programda işlenen "AKP Kapatılmalı mı, Kapatılmamalı mı" konusuyula ilgili alımlama analizi yapılmıştır. 19 Mart 2008'de yayınlanan bu bölümün alımlama analizi farklı sosyo-demografik özelliklere sahip 12 izleyicinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Program, alımlama araştırmalarında sıkça kullanılan etnografik yöntemden yararlanılarak katılımcılarla birlikte izlenmiştir. İzlemenin ardından programın katılımcılarda bıraktığı bilişsel etkileri tespit etmek amacıyla her katılımcıyla ayrı ayrı derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, katılımcıların televizyon tarafından aktarılan iletiler karşısında etkin konumda bulunduğunu, iletilerle rahatlıkla başa çıkabildiklerini göstermiştir. İzleyiciler, programın vermek istediği iletiyle ilgili benzer tespitlerde bulunmuş, konunun işleme tarzını televizyon kanalının yayın politikasına bağlayan görüşler bildirmiştir. Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim gibi sosyo-demografik özelliklerinin alımlamayı doğrudan etkilemediği tespit edilirken bazı katılımcıların programın yeniden kurulumu esnasında iş alanları doğrultusunda anlamlar ürettiği gözlemlenmiştir. Çalışma katılımcıların alımlamasında diğer faktörleri bir kenara bırakacak ölçüde siyasi görüşlerinin baskın olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: Alımlama, AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi), haber programı

THE RECEPTION ANALYSIS OF 5N1K NEWS PROGRAMME

ABSTRACT

In this study, a reception analysis was made about whether AKP should be closed or not which was broadcasted in 5N1K news program on CNN Türk. The program was broadcasted on 19 March 2008 and analysis was conducted according to twelve program participators who have different social and demographic features. The program was watched together with participators according to ethnographic method used in reception analysis frequently. After the watching, in order to determine the cognitive effects of program on the participators interviews was made every participators deeply.

Results taken form the study shows that participators are active (efficient) against the messages communicated by television and they can deal with the messages so easily. Viewers made same fixation as television wants to give message and they gave their opinion about topic's manipulation method and attached this TV channels broadcasting policy. It is confirmed that participators' social and demographic features like age, gender, education do not affect reception directly but some participators produced some meaning according to their business field while reconstructing of program. Putting aside other factors, study displayed the domination of political sight on participators' reception.

Keywords: AKP (Justice and Development Party), reception, news programme

GİRİŞ

Medya alıcılarının alımlamasına yönelik çalışmaların başlangıcı kültürel çalışmalar geleneğine dayanmaktadır. Temelini Stuart Hall'ün Kodlama-Kodaçımı çalışmasının oluşturduğu alımlama araştırmaları, alıcıların medya iletileri karşısındaki konumunu belirlemeyi amaçla-

mıştır. Hall'ün modeli izleyicilerin medya metinlerini kodlayıcıların istekleri doğrultusunda (egemen), müzakereli ya da karşıt olmak üzere üç şekilde okuyacağını varsaymaktadır.

Kodlama-Kodaçımı modeli sonraki yıllarda pek çok araştırmada yol gösterici olmuştur. Kültürel çalışmalar geleneği içerisinde yapılan bu araştırmalar daha çok popüler kültür ürünle-

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

rinin alınması üzerinedir. Bu nedenle de izleyicinin programdan aldığı haz, beğeni, cinsiyetçi alımlama bu araştırmaların odaklandıkları başlıca konular olmuştur. Kültürel çalışmalar geleneği haberle ilgili alımlama çalışmalarına haberin üretim sürecini sorumlu olarak gördüğü için sıcak bakmamıştır.

Haberin alınması özellikle 1980'li yıllarla birlikte ilgi gören bir konu olmuştur. Haberin ya da haber içerikli programların alınmasını ölçen araştırmalar, metnin anımsanma, alınma, depolanma ve yarattığı bilişsel haritalar üzerine odaklanmıştır. Kültürel çalışmalar geleneğinde olduğu gibi izleyicilerin doğal yaşantılarına girerek yürütülen bu çalışmalarda haberlerin bilişsel etkileri ve bu etkilerin ilişkili olduğu faktörler üzerine gidilmiştir.

Bu çalışmada CNN Türk'te yayınlanan 5N1K haber programının "AKP Kapatılmalı mı, Kapatılmamalı mı" adlı bölümüyle ilgili alımlama analizi yapılmıştır. 12 katılımcıyla birlikte gerçekleştirilen program seyrinin ardından katılımcıların programla ilgili anımsama ve alımlamalarını belirlemek üzere derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların yorumları, içinde buldukları bireysel ve toplumsal faktörler ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın kuramsal kısmı alımlama araştırmalarının başlangıcını temsil eden çalışmalar ve haber metninin alınmasını ölçen bilişsel psikolojik araştırmalarla sınırlı tutulmuş, feminist çalışmalar, sosyal psikolojik çalışmalar çalışma kapsamına alınmamıştır. Bu sınırlamanın nedeni, bu araştırmaların çalışmanın uygulama kısmıyla doğrudan ilgisi bulunmadığı düşüncesidir.

1. ALIMLAMA ARAŞTIRMALARINA GENEL BAKIŞ

Alımlama, izleyenlerin medya iletileriyle ilgili yorumları, kodaçılmaları, okumaları, anlam üretimleri, algıları ya da kavrayışlarına işaret eden genel bir kavramdır. Alımlama analizi ise, televizyon programlarının ürettiği anlam ile izleyicilerin ürettiği anlam arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu televizyon türleri haberler olabileceği gibi diğer bilgilendirici ya da kurgusal programlar olabilir. Alımlama araştırmalarının amacına

ulaşabilmesi için metnin çözümlemesini yapması, izleyicinin tepkisini ölçmesi son olarak da metin ve izleyici tepkisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması gerekir (Hoiyer 2005: 105-106). Alımlama analizi medya mesajlarını kültürel ve umuma yönelik şekilde şifrelenmiş söylemler olarak görür, izleyiciler ise anlam üretiminin vasıtalarıdır. Alımlama araştırmalarında izleyiciler tüketim, şifre çözümü ve sosyal kullanımlar açısından medyayla ilgili pek çok şey yapabilecek şekilde etkindir. Araştırmacılar, medya söylemleriyle izleyici söylemlerinin ampirik çözümlemesini yaparken sosyo-kültürel sisteme göndermede bulunur (Jensen ve Rosengren 2005: 66). Alımlamalardaki farklılıklar toplumsal ya da bireysel faktörleri de göz önünde bulundurularak aydınlatılır (Hoiyer 2005: 105-106).

1.1. Kültürel Çalışmalar Geleneğinde Alımlama Analizi

Eleştirel yaklaşımlar içerisinde izleyicilerin alımlamalarına ilişkin ilk araştırmalar kültürel çalışmalar geleneği tarafından yapılmıştır. Stuart Hall'ün "Kodlama-Kodaçımı (Encoding-Decoding)" makalesi kültürel çalışmalar geleneğine bağlı araştırmacılar için temel teşkil etmiştir (Stevenson 2008: 134). Hall makalesinde, geleneksel iletişim araştırmalarını iletişim sürecini basit gönderen-mesaj-alıcı doğrusallığı içinde ele alması ve karmaşık ilişkiler içeren değişik momentlerden yoksun olması nedeniyle eleştirmektedir. Hall'e göre iletişim süreci birbiriyle bağlantılı ancak ayırt edilebilir nitelikteki üretim, dolaşım, dağıtım, tüketim, yeniden üretim ilişkisi içinde üretilen sürekli bir yapıdır (Hall 2005: 85). Medya içeriğinin değişik izleyicilere dağıtımı, söylemsel biçim içerisinde gerçekleşir yani çeşitli anlamlar ve fikirlerle örülüdür ve izleyiciler bu söylemi alıp toplumsal pratiğe dönüştürürlerse tüketim gerçekleşmiş olur. Kodlama ve kodaçılmama kendi belirleyiciliğine sahiptir ve iletişim sürecini anlayabilmek için hem kodlama hem de kodaçımı sırasındaki anlam üretimini ve üretime etki eden ilişkiler ağını ortaya koymak gerekir. Kodlanmış metinlerin düzenlamaları tamamen kapalı kodlardan oluşmakla birlikte yananlamları sınırlı da olsa çokanlamlılık barındırmaktadır. Yananlamların eşit olarak dağıtılmadığı medya metninde egemen ideolojiyi barındıran baskın bir anlam ağı bulunmaktadır.

Metinle iletilen mesaj egemen ideolojiyi üretmektedir ve izleyiciden beklenen de “tercih edilen” okumayı yapmasıdır (Hall 2005: 86-87). Hall, kodlama sürecinde üretilen anlamla izleyicinin kodaçımına sürecindeki anlam üretme etkinliklerinin her zaman simetrik olmayacağını da vurgulamaktadır. Bu uyumsuzluğun başlıca nedeni, yayıncılarla izleyiciler arasındaki yapısal ilişki ve konum farklılıklarıdır. Diğer bir neden ise yayıncıların ve izleyicilerin izafet çerçevelerinin farklılığıdır (Hall 2005: 88).

Kodlamayla kodaçımına arasında zorunlu bir karşı karşıyalık bulunmadığını, mesajın gönderilmiş olmasının onun alıcıya ulaşacağını garanti etmediğini vurgulayan Hall, izleyicilerin medya metniyle karşılaştığında üç tür okuma yapacaklarını belirtmektedir. *Egemen okuma* olarak adlandırılan birinci tür, iletişimin çok alışık olunmayan bir şekline gönderme yapar. Bu türde kodlama kodaçımına sürecinin kimi sınır ve parametrelerini kurabilir. Metindeki düzenlamalar yapımcıların istediği yönde tam ve doğru olarak alınır ve kodlayıcının ürettiği anlam her düzeyde meşru olarak kabul edilir. İkinci okuma şekli olan *müzakereci okumada* izleyici hem uyumlu hem de karşıt bir anlamlandırma yapabilir. Metindeki egemen tanımların meşruluğunu kabul eden izleyici, bir yandan da daha sınırlı, yerleşik bir düzeyde kendi kurallarını koyar, kendi koşullarına, konumuna uygun düşen anlamlar üretir. Üçüncü okuma şekli izleyicinin mesajın içeriğini eksiksiz olarak anlaması, metindeki egemen kodları fark etmesi ancak kendi alternatif kodlarına başvurarak aksi yönde anlam üretmesini anlatır. *Karşıt okumada* izleyici metindeki kodların meşruluğunu reddeder (Hall 2005: 96-97).

Alımlama araştırmalarını güçlü biçimde etkileyen kültürel çalışmalar yaklaşımı daha çok popüler kültür ürünleri üzerine yoğunlaşmış, haber dışındaki televizyon türlerinin farklı okuma biçimleriyle daha çok ilgilenmiştir. Alımlama olgusunu etnografik yöntemle inceleyen kültürel çalışmalar yaklaşımında alımlama olayının gerçekleştiği ortam önemlidir. Araştırmacılar izleyici ve okuyucunun konumunu kavramsallaştırırken anlamın oluştuğu anlar üzerinde durmuştur. Kültürel çalışmalar yaklaşımına bağlı araştırmacılar popüler kültü-

re odaklandıkları için araştırmalarda daha çok beğeni, haz, cinsiyetçi alımlama biçimleri, alımlamanın bağlamsal yönleri üzerinde durulmuştur (İnal 1996: 154-163).

Hall’ün Kodlama-Kodaçımı makalesine dayanarak yapılan ilk araştırma David Morley’in Nationwide çalışmasıdır. Morley ve Charlotte Brundson bu çalışmada ilk olarak BBC’de yayınlanan Nationwide adlı haber programının metin çözümlemesini yapmış ve metin içinde gizlenen egemen anlam ağlarını ve egemen okumaları ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırmacılara göre sıradan olayları ve genel toplumsal sorunları ele alan programın ideolojik etkililiği, izleyiciler için inşa edilen özne konumları aracılığıyla sağlanmaktadır. Programda verilen “sağduyu” mesajıyla izleyiciler, her türlü sorunla başa çıkabilecekleri yönünde egemen bir okumaya zorlanmaktadır (Moore’s’tan aktaran İrvan 1994-1995: 207-208). Morley, çalışmasında herhangi bir ideolojik söylemin her zaman güvensiz ve eksik olduğunu sonucuna ulaşmakla birlikte hegemonya/astlık yapısını, direniş ve itaatın iç içeliğini görmezden gelmenin mümkün olmayacağını belirtmektedir (Morley 2005: 100).

Araştırmacıların bu çalışması metin çözümlemesiyle sınırlı kaldığı, izleyicinin anlamlandırma pratiklerini görmezden geldiği için eleştirilmiş ve eleştirileri haklı bulan Morley, yaptığı ikinci çalışmada Nationwide izleyicilerini araştırmıştır. Kültürel olarak birbirinden farklı gruplara programın iki farklı bölümünü izlettiren araştırmacı tartışma aracılığıyla konuşmanın kolektif olarak nasıl inşa edildiğini gözlemek için öznelere gruplar halinde görüşmeler yapmıştır (Morley 1992: 86). Araştırma, izleyicilerin kodaçımının onların sınıfsal konumlarından ve metinsel teknikten bağımsız bir şekilde basitçe okunamayacağını ortaya koymuştur (Lindlof 1991: 23). Araştırmasının ardından Morley, Hall’ün kodlama-kodaçımı modeline dair bazı sorunlara dikkat çekmiştir. Bu sorunlardan ilki, yeğlenen (egemen) okuma biçiminin ileti içeriğini kodlayıcının bilinçli niyetinin belirlediği fikrini beraberinde getirmesidir. İkinci sorun, kodaçımının izleyicinin metni dikkate aldığı ve anlam ürettiği yönündeki savıdır. Hall’ün belirttiğinin aksine metin izleyicide bir şey uyandırmıyorsa görmezden de gelinebilecektir. Diğer bir sorun ise tek bir

kapatılmış anlatısı olan metinlerdeki egemen anlamları saptama kolaylığının, anlatı çoğulluğu ve görece değişken özne konumları içeren daha açık metinlere uygulanamamasıdır. Araştırmacılar bu iddiaya pembe dizi türünü örnek göstermiş ve bu tür metinlerin teorisyenin egemen hegemonik okumasına direneceğini belirtmiştir (Stevenson 2008: 137).

Aile Televizyonu (Family Television) Morley'in eleştiriler doğrultusunda Nationwide çalışmasındaki eksiklikleri gidermek amacıyla gerçekleştirdiği ikinci alımlama analizi çalışmasıdır. Çalışmada önceki çalışmayla benzer şekilde derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ancak öncekinden farklı olarak görüşmelerin gerçekleştirildiği yerin ev ortamı olmasına özen gösterilmiştir. Görüşmelerde ev ortamının tercih edilme nedeni, bireylerin televizyonla karşılaştıkları yerin kendi evleri olması ve televizyonun aile üyelerinden oluşan küçük gruplarla birlikte izlenmesidir. Morley'e göre Nationwide çalışmasında gözlenen muhalif okumalar aile ortamında yoğunluğunu önemli ölçüde azaltacaktır. Morley, Nationwide çalışmasında tek bir program üzerinden analizini gerçekleştirmesine rağmen Aile Televizyonu'nda farklı program türlerinin alımlanmasına odaklanır. Nationwide çalışmasında izleyici yorumlarının sınıf paradigmasına fazlasıyla bağlı kalınarak değerlendirildiğine vurgu yapan Morley, Aile Televizyonu'ndaki bulgularından hareketle aynı kişinin farklı özne konumlarından etkilenerek farklı okumalar yapacağını belirtmektedir. Morley bu çalışmasında sosyolojik ortamın önemine dikkat çekerek televizyonun aile ortamında fiilen nasıl kullanıldığı ve cinsiyete bağlı program tercihleriyle daha çok ilgilenmiştir (Morley 1988: 43).

Morley, işsiz, işçi sınıfına ve orta sınıfa mensup 18 beyaz aileyle yaptığı görüşmelerde televizyon izleme bağlamına vurgu yapmakla birlikte tüm evlerde televizyon etrafında yoğunlaşan toplumsal etkinliğin cinsiyet temelli yapısına dikkat çekmiş, bu yapının toplumsal sınıf farkı gözetmediğinin altını çizmiştir. Morley'e göre evde televizyon izlemek erkeklerin daha istekli ve daha uzun süreli gerçekleştirdikleri bir eylemdir. Kadınlar ise evdeki sorumlulukları doğrultusunda televizyonu daha dikkatsiz ve suçluluk duygusu beraberinde izlemektedir. Evin erkeği diğer aile üyelerinin televiz-

yon izleme kalıpları üzerinde denetim sahibi olmasına rağmen diğer aile üyeleri bu denetime sürekli meydan okumaktadır. Kadınlar genellikle eşlerin evde olmadığı saatlerde televizyon izleme özgürlüğüne sahip olmakta ve izlenen türler eşlerinin olumsuz değer atfettiği eğlence programları olmaktadır (Morley 1988: 70).

Kültürel çalışmalar yaklaşımı içerisinde yürütülen diğer bir araştırma David Buckingham'ın Kamu Sırları: East Enders ve İzleyicileri adlı çalışmasıdır. Buckingham, oldukça başarılı bir İngiliz melodram dizisi olan East Enders'in alımlanma biçimini araştırdığı çalışmasında, senaristlerin ve yapımcıların beklentileriyle, izleyicilerin diziyile ilgili yorumlarını karşılaştırmıştır. İzleyicinin yaratıcılığının rolüne dikkat çeken Buckingham, izleyicilerin yapımı pasif olarak izlemekten çok ironiye ve eleştirel mesafeye yatkın olduklarını bulgulamıştır. İzleyicilerin zayıf tipler ve inandırıcı olmayan olaylar dizisi ile alay etmesi, programdan alınan zevki arttıran etkenler olarak tespit edilmiştir (Smith 2007: 234).

1.2. Haberin Alımlanması ve Bilişsel Psikolojik Çalışmalar

Haber metnindeki bilgi içeriği gerek geleneksel medya yaklaşımı içinde gerekse eleştirel kuram tarafından yapılan araştırmalarda sorun olarak algılanmıştır. Geleneksel yaklaşım açısından bu algılamının nedeni, haber medyasının yalnızca kendi gündemine uygun haberleri aktarması, kamuoyunun beklentilerini görmezden gelerek bazı haberlere hiç yer vermemesinin yanında medyaya erişim imkanları doğrultusunda enformasyon zengini kesimle yoksul kesim arasındaki bilgi uçurumunun gün geçtikçe artmasıdır. Eleştirel yaklaşım içindeki araştırmalar ise haber içeriklerinin güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemleri dolayımı ile aktarılması bağlamında haber metnlerini sorunlu olarak görmektedir. Araştırmacılar 1970'li yıllardan itibaren haber konusuna eğilmelerine rağmen bu araştırmaların pek çoğu alımlama sorunu üzerinde durmamıştır (İnal 1996: 146).

1980'li yıllardan itibaren yapılan haber metnlerinin alımlanmasına yönelik araştırmalar daha çok bilişsel modellerden yola çıkarak gerçekleştirilmiştir. Bilişsel psikolojik alımlama araştırmalarının öncüsü Brigitta Höijer'dir. Höijer

jer'e göre, alımlama izleyicilerin zihinlerince belirlenmektedir ve bilişsel analizler olmazsa izleyicilerin anlamlandırma süreci çözümlenemeyecektir. İzleyicilerin cinsiyeti, sosyal sınıfı gibi faktörler alımlama ile doğrudan ilişkili değildir. İnsanların bilişsel yapıları içinde yaşadıkları dünya ile etkileşimleri sırasında oluşan deneyimleri ve dünyaya ilişkin topladıkları bilgilerin tamamı gizlidir. Her deneyimin bir sosyal eylem boyutu bir de içsel düşünsel yaşama ilişkin bilişsel boyutu vardır ve anlam bu iki boyutun birbiriyle etkileşiminden doğar. Bu düşünceden hareketle alımlama olgusu da metin ve izleyici arasındaki etkileşimde ortaya çıkan bilişsel boyut üzerinde durur. Anlam ne metnin ne de izleyicinin tek başına ele alınmasıyla oluşur, anlam metin ve izleyicinin etkileşiminin ürünüdür (Hoijer'den aktaran İnal 1996: 147). Haberlerin alımlanmasında bilişsel modelleri kullanan alımlama araştırmalarının odaklandıkları konular, metinlerde yer alan bilginin nasıl depolandığı, anımsandığı ve dünyayı anlamlandırırken ne tür şematik açıklamalara, bilişsel haritalara yol açtığıdır (İnal 1996: 146).

İzleyicinin alımlama sürecini öğrenmek için etnografi ve psikoterapi yöntemlerinin kullanılması gerektiğini vurgulayan Hoijer (2005: 113-126), "Asit Ortamında Yaşam ve Ölüm" adlı programın izleyicileriyle bu yöntemleri kullanarak görüşmeler yapmıştır. Toplam 14 izleyiciye bazıları izleyicilerin evlerinde, bazıları kendi evinde programı seyrettiren araştırmacı, program bittikten sonra her bir izleyiciyle derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Araştırmacı katılımcıların geniş bir eğitim, yaş, iş, ilgi ve aktivite çeşitliliğine sahip olmasına özen göstermiştir. Hoijer izleyicilerin alımlayışı ile programın içeriğini ilişkilendirebilmek için programı çözümlemenin gerekliliğini vurgulamış ve ele aldığı programı çeşitli birimlere ayırarak incelemiştir. Görüşme esnasında seyircilerin önemli bir bölümünün programın sözel ve görsel içeriğini hatırladıkları belirlenmiş ve izleyicilerin bazılarının programın iletlerini önceki bilgileriyle birlikte kullandığı, bazılarının yaşantısıyla ilişkilendirilerek algılandığı ortaya çıkmıştır.

Grimes (1990: 765), televizyon haberleriyle aktarılan içeriğin alıcıların hafızalarında nasıl depolandığı üzerine bir araştırma gerçekleştir-

miştir. Araştırmacı, izleyicilerin aktarılan sözel içeriği mi görüntüye, görüntüyü mü sözel içeriğe çevirerek anımsadığı konusuna odaklanmıştır. İzleyicilerin bu çevrimi izleme bittikten 48 saat sonra gerçekleştirdiğini bulgulayan araştırmacı, anımsama şeklinin izleyiciden izleyiciye farklılık gösterebileceğine vurgu yapmıştır. Bazı izleyiciler görsel içeriği sözel, bazıları ise sözel içeriği görsel olarak anımsamıştır.

Danimarka televizyonunda 1985 yılında yayınlanan TV-Avisen adlı haber programının alımlanması üzerine çalışan Jensen (2005: 136-156), araştırmasını 33 kişiyle yaptığı derinlemesine görüşmelere dayandırmıştır. Katılımcıların farklı yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik grup ve ülkenin farklı kesimlerinden olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmacı katılımcıların farklı sosyo-ekonomik grupta yer almasının onların programla ilgili görüşlerini belirlemeyeceği varsayımından hareket etmiştir. Görüşmeler, katılımcıların programı izlemesinden bir gün sonra gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların haberleri yeniden anlatması ve haberlerle ilgili soru sorulması temeline dayanan araştırmada gazetecilerin tanımladıkları dışında da anlamlar üretildiği gözlenmiştir. Elde edilen bulgular, farklı anlamlar üretmede eğitimsel etmenlerin rolü bulunduğunu, cinsiyetin programın alımlanmasında etken olduğunu, izleyicilerin yaşlarının da hikayenin yeniden kuruluşunda farklılıklara yol açtığını göstermiştir.

Radyo haberlerinin anımsanması üzerine çalışan Larsen, haberlerde aktarılan olay ve eylemlerin izleyiciler tarafından anımsandığı sonucuna ulaşmıştır. Larsen'in elde ettiği bulgulardan biri de önceden bilinen bilgilerle ilgili gelişmelerin daha kolay ve daha çok anımsandığı, yeni öğrenilenlerin ise hafızada çok tutulmadığıdır. Araştırmacı bu bulgulardan hareketle haberin önceden bilinenleri güncelleştirme işlevine sahip olduğunu belirtmiştir (van Dijk 1988: 75).

Wicks ve Drew (1991: 163), üniversite öğrencilerinin radyo, televizyon ve gazete haberlerini anımsaması üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmacıların odaklandıkları konular, haber medyasından elde edilen bilginin önceki bilgilerle tutarlılığı ve bu tutarlılığın anımsama olayı ile ilişkisidir. Araştırma, öğrenciler tara-

findan anımsanan bilgilerin öncekilerle çelişen yeni bilgiler olduğunu göstermiştir. Haber konularının karmaşıklığı ve anımsanma ilişkisi ile eğitim düzeyi ve anımsama ilişkisi üzerinde de yoğunlaşan araştırmacılar katılımcıların basit haber konularını hatırlamada zorluk çekmediklerini, karmaşık konuları ise bazı ipuçları doğrultusunda anımsayabildiklerini tespit etmiştir.

Haber medyasının insanların siyasal bilgi ve tartışma düzeylerine etkisini araştıran Graber, 21 kişilik panelist grubuyla görüşerek gerçekleştirdiği çalışmada bu kişilerin hangi medyada neyi izledikleri, bunları nasıl hatırladıkları ve neden bu şekilde hatırladıkları üzerinde durmuştur. Araştırma, izleyicilerin birbirinden farklı bilgilere yöneldiğini, farklı bilgileri aldığını ve anımsadığını ortaya koymuştur. İzleyiciler, en çok televizyon haberlerinden bilgi aldıklarını belirtmelerine rağmen, hatırladıkları bilgilerin % 48'nin yazılı basından, % 27'sinin televizyon haberlerinden olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bilgi kaynakları radyo, kişisel görüşmeler ve dergiler olarak sıralanmıştır. Graber, panelistlerin medyadan akan haber bombardımanı başa çıkmada oldukça başarılı oldukları, bilgileri alırken de oldukça seçici davrandıkları sonucuna ulaşmıştır (aktaran İnal 1996: 149).

İnal (1996: 153) haberin alımlanmasında bilişsel modelleri kullanan araştırmaların ortak noktalarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bu araştırmalar bilişsel psikolojinin kavramsal çerçevesinden yararlanmış, psikolojik kavramlarla metinsel özellikleri bir araya getirmiştir.
2. Araştırmaların ortak özelliklerinden biri izleme anı üzerinde durulmaması, haberin alımlanması ve anımsanmasıyla ilgili görüşmelerin izlemenin yapıldığı günden sonra gerçekleştirilmesidir.
3. Araştırmalar hem nicel hem nitel yöntemli-bimlerden yararlanılarak yapılmıştır.
4. Araştırmalarda izleyiciler sosyalleşme süreci içinde ve toplumsal konumu belirlenmiş olarak ele alınmıştır.
5. Haberın alımlanmasında metnin içerdiği bilgi esas alınmıştır.

2. 5N1K' NİN ALIMLAMA ANALİZİ

Çalışmanın uygulama kısmında ilk olarak 5N1K haber programının “AKP kapatılmalı mı, kapatılmamalı mı” adlı bölümünün metin çözümlemesi yapılmış ardından katılımcıların programla ilgili kodaçımaları değerlendirilmiştir.

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, etnografik yöntem kullanılmış ve katılımcıların programla ilgili bilişsel temsillerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. İzleyiciler seyir esnasında bir programın ya da programdaki diziler ve sahnelerin zihinsel temsillerini bilişsel yapıları içinde yaratırlar. Zihni temsil, duygusal ve diğer tür tepkileri yani düşünce ve değerlendirmeleri kapsadığı gibi izleyicinin programla ilgili yorumlarını da içine alır. Programın yapısı izleyicinin bilişsel yapısını harekete geçirmek üzere tasarlanmıştır; dili, görüntüyü, müziği ve ses kaydını içermektedir. Bilişsel olarak yapılan alımlama analizlerinde önemli olan izleyicilerin kendi alımlamalarını iletebilecekleri uygun durumun yaratılmasıdır. Araştırmacının ilk yapması gereken, izleyicinin alımlayışını ön plana çıkarıp bilinçli ve iletebilir bir ortam oluşturmaktır. İkincisi ise izleyicinin programla ilgili kişisel anlayış ve deneyimini görüşmeciyile paylaşmasını sağlamaktır (Hoiyer 2005: 109-111).

Alımlama araştırmalarının sık kullandığı etnografik yöntem, araştırmacının farklı kültürler içinde yaşayarak gözlemler yapmasını anlatmaktadır. Araştırmacı, araştırmak istediği toplulukla belli bir süre birlikte olur, çevreyi gözlemler, topluluk içindeki konuşmaları dinler, tepkileri ölçer, içinde bulunduğu toplumsal ortamı betimleyecek veriler elde eder (Janowski ve Wester 1991: 61).

Çalışmada, izleyicilerin medya metinlerini alımlama ve anımsamasını belirlemek üzere CNN Türk'te yayınlanan 5N1K adlı haber programının “AKP kapatılmalı mı, kapatılmamalı mı” bölümü seçilmiştir. Bu konunun seçilme nedeni o dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'ne kapatma davası açılması ve gündemin yoğun olarak bu konudan oluşmasıdır. 5N1K, bu konuyu derinlemesine inceleyen bir program olduğu düşüncesiyle tercih edil-

miştir. 5N1K her akşam yayınlanan ve genelde gündemdeki konuları işleyen bir haber programıdır. Programın 19 Mart 2008 tarihinde yayınlanan “AKP kapatılmalı mı, kapatılmamalı mı” adlı bölümü kaydedilmiş ve 20 dakikalık bu bölüm çoğaltılarak 12 katılımcının evinde onlarla birlikte izlenmiştir. İzleme bittikten sonra her katılımcıyla ayrı ayrı derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada nitel yöntem kullanılmış, nitel görüşmelerin yürütülmesi ve çözümlenmesinin çok uzun zaman alacağı yönündeki yaygın görüşten hareketle görüşme sayısı sınırlı tutulmuştur. Nitel çalışmalara getirilen önemli itirazlardan biri bu çalışmaların vaka çalışmalarından hatta pilot çalışmalardan öteye gidemeyecekleridir (Hoijer 2005: 127). Bu nedenle görüşülenlerin örneklemine istatistiksel olarak çok temsil edici olmadığı ve bulguların genelleştirilemeyeceği ön kabulüyle (Jensen 2005: 136) çözümlenmeye gidilmiştir.

İzleme ve görüşme öncesinde programda aktarılanlar doğrultusunda soru formu oluşturulmuş, katılımcıların programın içeriğini anlamama ve alımlaması belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan programı yeniden anlatmaları istenmiş, akıllarında kalan en önemli bilgi, en etkileyici görüntü, programın aktardığı mesaj, bölümün adı, konunun adı, konuk seçimi gibi başlıklarla programın alımlanma ve anımsanma boyutu incelenmiştir. Ayrıca, 5N1K'nın takip edilme sıklığı, izlenme ya da izlenmeme nedeni sorgulanmıştır. Katılımcılara kişisel olarak AKP'nin kapatılma düşüncesine yaklaşımları, partinin olumlu ve olumsuz uygulamalarıyla ilgili sorular da yöneltilmiştir. Bu soruların sorulma nedeni, katılımcıların programı izledikten sonra ürettikleri anlam ile kişisel düşüncelerinin uyuşma düzeyini tespit etmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin farklı yaş, eğitim, cinsiyet, sosyo-ekonomik gruplardan oluşmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılar, ev hanımı, avukat, esnaf, bankacı, işçi emeklisi gibi geniş bir iş alanı çeşitliliğine sahiptir. Eğitim düzeyleri ilkokuldan lisansüstü eğitime kadar uzanmaktadır. 7 erkek, 5 kadından oluşan katılımcıların yaşları 22-68 aralığındadır. Katılımcıların aylık gelirleri 600-4000 YTL arasında değişim göstermektedir. Farklı sosyo-demografik özelliklerle ilgili seçimin nedeni izleyicilerin ürettiği anlamla sosyal konumları arasında bağlantı kurabilme düşüncesidir.

2.2. 5N1K'nın “AKP Kapatılmalı mı, Kapatılmamalı mı” Bölümünün İçeriği

Haber ve haber programlarının alımlanma ve anımsanması üzerine çalışan araştırmacılar izleyici alımlamasının sağlıklı olarak ölçülebilmesi için metin çözümlemesi yapmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Alımlama ne tek başına izleyici söylemlerinden ne de metin çözümlemesinden oluşur, alımlama izleyici ile metnin etkileşiminin ürünüdür.

Bu yaklaşımdan hareketle 5N1K'nın metin çözümlemesi yapılmıştır. 5N1K sunucusu Cüneyt Özdemir'in o günkü konuyla ilgili genel bir sunuşuyla başlamakta ve genellikle işlenen konuyla ilgili konuk görüşleri alınmaktadır. AKP'ye açılan kapatma davasının konu edildiği bölümde de Özdemir, konunun seçilme nedenini ve önemini anlatan genel bir giriş yapmıştır. İki ana bölümden oluşan programın ilk bölümde 36 sokak röportajı yer almıştır, ikinci bölüm ise daha önce Refah ve Fazilet partilerinin kapatılma sürecinde aktif rol oynayan (bu bilgi programın açılışında Cüneyt Özdemir tarafından da aktarılmıştır) dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'la stüdyoda gerçekleştirilen sohbetten oluşmaktadır.

Sunucu programın başında, Türkiye'nin son yılların en önemli siyasi kriziyle karşı karşıya olduğunu, konunun önemi nedeniyle mini bir anket yaptıklarını, bu anket için özellikle AKP'nin oy aldığı Üsküdar, Fatih gibi semtleri tercih ettiklerini, halkın arasına girdiklerini belirtmiştir. Anketten şaşırtıcı sonuçlar çıktığını da ifade eden Özdemir, sokak röportajlarını yapmadan önce önyargılı olduklarını, büyük bir kesimin kapatılma davasına karşı çıkacağını düşündüklerini ancak yanıldıklarını söylemiştir.

36 kişiyle gerçekleştirilen sokak röportajlarında, 19 kişi partinin kapatılmaması gerektiği, kapatılmayacağı yanında kapatmanın demokrasiye aykırı olduğu ancak AKP'nin uyarılması gerektiği yönünde değerlendirme yapmıştır. 17 kişi ise bir ya da birkaç sorundan bahsetmiş ve partinin kesinlikle kapatılması gerektiğini söylemiştir. Sokak röportajlarıyla ilgili bölümde dikkat çeken unsur bazı başları kapalı kadınların ya da eşleri kapalı olan erkeklerin AKP'nin

kapatılması yönündeki değerlendirmelerinin ekrana getirilmesidir. Cüneyt Özdemir sokak röportajlarının ardından kapatılma ve kapatılmama yönündeki görüşlerin birbirine eşit olduğu şeklinde yorum yapmıştır.

Sokak röportajlarında AKP'nin iç ve dış politikasıyla ilgili birtakım değerlendirmeler yapılmıştır. Bu görüşler şu şekilde kategorize edilmiştir:

- Yönetimden memnuniyet
- Elektrik ve doğal gaz zammı
- Memur, emekli ve işçi maaşlarındaki artışın azlığı
- Emeklilik yaşının yükseltilmesi
- Türban uygulamaları
- Laiklik karşıtı hareketler
- Şeriat
- İşsizlik
- Parti kapatmanın demokrasiye aykırılığı
- Partinin kapatılmasıyla oy veren insanlara yapılacak haksızlık
- AKP'nin sağladığı imkanlar (ev, araba)

Haber programında sokak röportajlarından oluşan bölümün ardından Refah ve Fazilet partilerinin kapatılma sürecinde aktif rol oynayan, AKP hükümetine ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a olumsuz yaklaşımıyla bilinen Vural Savaş'ın konuk edildiği bölüm ekrana getirilmiştir. Bu bölümde Savaş'ın kapatma davası açılmadan önce çıkardığı "AKP Çoktan Kapatılmalıydı" adlı kitabından bahsedilmiş, sunucunun soruları doğrultusunda Savaş'tan kapatma davasıyla ilgili değerlendirmeleri alınmıştır. Savaş'ın söyleminde öne çıkan ifadeler şu şekilde sıralanabilir:

"AKP çoktan kapatılmalıydı"

"Dava açılmasının şartları çoktan oluştu"

"Davayı açan Başsavcı kahramandır"

"Türban sorunuyla ülkeyi bölme, laik düzene aykırı davranışlar"

"AKP'nin Türkiye'nin parçalanmasına neden olacak milletlerarası antlaşmalara imza atması"

"AB'ye üyelik için ülke çıkarlarına ters düşen çok sayıda kritik karar alınması"

"AKP Anayasa'yı değiştirerek parti kapatmayı engelleyecek"

"Anayasa Mahkemesi'nin yapısı değiştirilecek, AKP'li üyeler Anayasa Mahkemesi'nde çoğunluğu sağlayarak parti aleyhine karar çıkmasını engelleyecek"

"AKP'nin uygulamaları hukuk devletine aykırıdır"

"AKP Türkiye Cumhuriyeti'nin sonunu getirecek"

Gerek sokak röportajlarının kurgusu, gerek sunucu Cüneyt Özdemir'in röportajlarla ilgili değerlendirmesi gerekse konuyu tartışmak üzere stüdyoya çağrılan konuk ve konuğun söylemi, programın hakim kodu hakkında ipuçları vermektedir. Bu bilgiler bir araya getirildiğinde, 5N1K'nın AKP'nin kapatılması fikrine sıcak baktığını ve bu yönde kamuoyu beklentisi oluşturmaya çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3. İzleyicilerin Yorumları

Programla ilgili ilk yorumlar bazı katılımcıların programın kodlarına uygun kodaçımı yaptıklarını göstermiştir. Bu katılımcılar kapalı kadınların AKP'nin kapatılması yönündeki değerlendirmesini şaşkınlıkla karşılamış ve programın sunucusu Cüneyt Özdemir'in bu yöndeki yorumuna katılmıştır. Katılımcıların ürettikleri anlamlar şu şekildedir:

- "Kapalı ama bak ne diyor"

- "Vay be milleti canından bezdirmişler ki bak, onları seçenler bile kapatılsın diyor şimdi"

- "insanı dinden bile soğuttular, kapatacağım varsa da kapatmam ki"

- "kapalıları kapatılsın diyor, ne kadar ters, öncesinde sorsalar tersi olacağına bahse girerdim"

- "Cüneyt Özdemir zaten şaşıracağımızı söylemişti"

- "iyi, akıllanmış bunlar"

- "anladılar tabi kendileri ve onların dininin, dinden bahsettikleri şeyin aynı olmadığını,

ekonomi kötü oldu, ülkeyi böldüler, anlaşılar artık”

Bu değerlendirmeler dilsel açıdan incelendiğinde katılımcıların kullandıkları zamirler ve göndermeler dikkat çekmektedir. Yorumlarda açık olarak biz-onlar, kapalı-açık ayrımı yapıldığı göze çarpmaktadır. Konunun farklı boyutları olduğu halde bağlantı kurulan ilk nokta AKP'nin başları kapalı kadınlar tarafından seçildiği ve artık bu kesimin de AKP hükümetini istemediğidir. Alımlama haberler dünyasıyla günlük hayat arasında ilişki kuran belli bir yorumsal prosedüre dayanmaktadır (Jensen 2005: 149). Katılımcıların yorumlarından kişisel dünyalarında da AKP'yi onaylamadıkları, bu partinin kapatılmasının gerekliliğine inanmadıkları sonucu çıkmaktadır. Görüşme formları bu doğrultuda yeniden incelendiğinde bu katılımcıların kesin olarak partinin kapatılmasından yana görüş bildirdikleri görülmüştür.

Bazı katılımcıların ürettikleri anlamlar ise daha farklı nitelikler taşımaktadır. Cüneyt Özdemir'in "sokak röportajlarında kapatılmayı isteyenlerle istemeyenlerin eşit olduğu yönündeki değerlendirmesinin ardından bir katılımcı; "abartmışlar, kapatılsın diyenler % 50'ye varmaz" demiştir.

"AKP'nin kapatılmasını isteyenler çok ağır konuşuyorlar"

Vural Savaş'a hitaben "Refah'ı da kapatan sensin, tabi tehlikeliler güçlenerek geliyorlar her defasında" şeklindeki söylemler öne çıkmaktadır.

Bu kesimin söylemleri değerlendirildiğinde yine öncekine benzer tarzda "biz ve onlar" ayrımının açık olarak hissedildiği görülmektedir. Bu katılımcılar programda aktarılanlara muhalif bir tarzla yaklaşmakta ve kendi yaşantılarına, düşüncelerine uygun anlamlar üretmektedir.

Görüşmelerde katılımcılardan programı anlatmaları istenmiş, katılımcıların programın içeriğini işlenişe uygun olarak yeniden anlattığı gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar programın kodlarını aktarıldığı şekliyle yeniden üretmiştir.

"Görüşmeler AKP seçmeninin olduğu yerlerde yapılmış, AKP'ye oy verenlerin de çoğunluğu partinin kapatılması görüşünde"

"Halk yarı yarıya AKP'nin kapatılmasını istiyor"

"Vural Savaş, AKP'nin çoktan kapatılması gerektiğini, kapatılma nedenleri arasında yalnızca laiklik karşıtı uygulamalarının değil kabul ettikleri uluslar arası anlaşmaların da bulunduğunu söyledi"

"AKP Anayasa Mahkemesi'nin yapısını değiştirerek davadan kurtulacak ve bu da Cumhuriyet'in sonu olacak"

"Bu adam mahvetti herkesi, inananı da mahvetti"

Bir katılımcı programın aktardığından daha da farklı bir anlam üreterek "kapatılmasını isteyenler % 50'den daha fazla bence, insanlar çok dertli, özellikle kadınlar daha çok kapatılmasını istiyor" demiştir.

Katılımcı yorumları 5N1K'da aktarılan önemli ve çarpıcı iletilerin izleyiciler tarafından eksiksiz olarak anımsandığını ve alımlandığını göstermektedir. Anımsama ve alımlamada katılımcıların siyasi görüşleriyle program iletilerinin örtüşme boyutu önemli bir etkidir. İzleyiciler programın iletilerini kendi yaklaşımlarına uygun olarak tüketmiştir. Yukarıdaki iki örnek bu fikri destekler niteliktedir. Kişisel olarak AKP'nin kapatılmasını istemeyen bir katılımcının programla ilgili alımlaması kapatılmayı isteyenlerin % 50'ye varmayacağı, bunun abartılmış bir oran olduğu, partinin kapatılmasını isteyen başka bir katılımcının kodaçımı ise kapatılmasını isteyenlerin % 50'den daha fazla olduğu şeklindedir.

Katılımcıların bazıları ise programı yeniden anlatırken daha eleştirel bir yaklaşım sergilemiş, programın yanlı olduğu yönünde görüş bildirmiştir:

"Programda Vural Savaş gibi taraflı bir insan yorum yapıyordu"

"Halk röportajlarında olumlu ve olumsuz görüşler vardı. Konuk Vural Savaş'ın görüşü partinin kesin olarak kapatılması gerektiği şeklindeydi, verdiği örneklerden AKP'ye ne kadar olumsuz yaklaştığını gördüm"

"Halkın neredeyse yarısının kapatılmayı istemesi biraz abartılmış, bence burada CNN Türk kendi düşüncesini yansıtmış, öteki zaten Refah'ın

kapatılmasına yol açan başsavcı, böyle konuşması normal”

“AKP’nin kapatılması yönünde oluşturulmuş bir programdı, konuk da buna göre seçilmiş zaten. Gerçekleri söyleyecek, olaylara yanlı bakmayacak biri çağırılmalıydı”

Katılımcıların programda aktarılan iletilerle önemli oranda başa çıkabildikleri görülmektedir. Önceden edinilen bilgiler yeni bilgilerin alınmasını yönlendirmiştir (Jensen 2005: 134). Bu katılımcılar Türkiye’de önceki yıllarda yaşanan parti kapatma örneklerini anımsamış, kodaçımını eskiyle yeni arasında bağlantı kurarak yapmıştır. Kanalin yanlılığından, CNN Türk’ün ideolojisi doğrultusunda AKP’nin kapatılmasını istediğinden bahseden katılımcılar da vardır. Katılımcılar konuşun da bilinçli olarak seçtiğini düşünmektedir. Programın bu şekilde yeniden kurulumu katılımcıların siyasi görüşlerine uygunluk doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Aynı katılımcılar programla ilgili akıllarında kalan en önemli bilgiyi ise şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye’nin seçilenlerle değil, belli kurallar çerçevesinde yönetilen bir ülke olduğunu anlamalılar görüşü programda desteklenmiştir. O halde bu ülkede seçim yapılmaması gerekir”

“Vural Savaş, en sonda Türkiye’nin sonu gelir gibi bir şey söyledi, bu hem korkunç hem de abartılı bir ifadedi”

“Vural Savaş’ın söylediğine bakılırsa kapatılmayacak galiba”

“Vural Savaş, AKP kapatılmayacak bu da Türkiye’nin sonunu getirecek dedi”

“kesin kapanacak gibi yorumlar yapıldı”

“Vural Savaş daha önceki yaşadıklarından çok korkmuş ve sanki daha çok şahsi bir kin beslemektedir”

Yorumlar, katılımcıların aklında kalan en önemli bilgilerin kapatma konusunda deneyimi ve bilgisi olan Vural Savaş’ın görüşleri etrafında toplandığını göstermektedir. Savaş’ın söy-

lemi abartılı ve kindar olarak değerlendirilmesine rağmen söylediklerinde doğruluk payı olabileceği yönünde anlamlar üretildiği de görülmektedir. Alımlamalarda farklılıkların varlığı da göze çarpmaktadır. Bazı katılımcılar program konuşunun görüşlerinden yola çıkarak partinin kapatılacağı bazılarıysa kapatılmayacağı yönünde anlamlar üretmiştir.

Kişisel olarak AKP’nin kapatılması gerektiğini savunan katılımcıların akıllarında kalan en önemli bilgiyle ilgili ifadeleri ise şu şekildedir:

“AKP’nin laiklik karşıtı hareketlerde bulunduğu kesinliği”

“yeni bir şey öğrenmedim, öyle bir bilgi yok”

“Vural Savaş’ın kitabı varmış bunların kapatılmasıyla ilgili, önceden yazmış adam”

“AKP’nin Anayasa değişikliği yaparak ve Anayasa Mahkemesi’nin yapısını değiştirerek kapatma davasından kurtulacağı ve bundan sonra isterse şeriat kanunları çıkarabileceği bunun da Cumhuriyet’in sonu olacağı”

“AKP’nin elindeki meclis çoğunluğunu kullanarak kapatma davasını açacağı ve bunun Cumhuriyet’in sonunu getireceği”

Yorumlardan da anlaşılacağı gibi üretilen anlamlar AKP’yle ilgili olumsuzluklar taşımaktadır. Katılımcılar aktarılan iletilerden kendi düşüncelerini pekiştirecek anlamlar üretmiştir. Bu katılımcılar da Savaş’ın tespitlerinden yola çıkarak Türkiye’nin içine düşeceği durumla ilgili endişeler taşımaktadır.

Katılımcıların programda aktarıldığı şekliyle AKP’nin olumlu uygulamalarıyla ilgili alımlamalarında da farklılıklar bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

“olumlu olarak dikkatimi çeken bir şey olmadı”

“Refah düzeyinin ve sosyal düzenlemelerin artması”

“AKP’nin olumlu bir uygulamasını hatırlamıyorum. Yalnızca röportajlarda bir iki kişi halden memnun olduğunu söyledi”

“Programda AKP’nin olumlu bir uygulamasını aktarıldığını hatırlamıyorum”

“hiç öyle bir şey denmedi, yani olumsuz hep”

“gerçekte de programda da olumlu bir yanı yok, yaşıyoruz işte bir şeyini görmedik”

“AKP’nin yaptığı icraatları anlatan, destekleyen görüntüler yoktu programda”

“halkın o sokaktaki halkın söyledikleri belli işte. Huzur, güven, para..”

“herkes memnundu görüşü ağırlık basıyor, gül gibi geçinip gidiyorduk deniyor yani”

Programın sokak röportajlarıyla ilgili bölümünde AKP iktidarından memnun olduklarını ifade eden kişiler olmuş, bu kişiler partinin uygulamalarıyla ilgili net görüşler ortaya koymamıştır. Sadece röportaj yapılan bir kişi, AKP sayesinde insanların ev ve araba aldığını belirtmiştir. Katılımcıların yorumlarına bakıldığında bazı katılımcıların programda aktarılan iktidardan memnuniyet ya da iktidarın olumlu uygulamayla ilgili bir bilgi anımsamadığı görülmüştür. Katılımcıların alımlama tablosu birkaç kişi dışında genel bir olumsuzluk içermektedir. AKP’nin olumlu uygulamaları olduğunu düşünenler de programın döngüsünden kurtulamamış ve olumlu uygulamaları tanımlayamamıştır.

Programdaki işleniş doğrultusunda AKP iktidarının olumsuz uygulamalarıyla ilgili yöneltilen soruya katılımcıların yanıtları şöyle şekillenmiştir:

“kendi başına buyruk hareket etmeye başlaması ve laiklik karşıtı hareketlerde bulunması”

“emeklilik yaşının yükseltilmesinden vatandaşlar rahatsızlık duyuyor”

Bu katılımcı görüşme rehberinin sonraki kısmında sorulan “kişisel olarak AKP’nin onaylamadığı uygulamaları” sorusuna da aynı yanıtı vermiş, emeklilik yaşının yükseltilmesiyle ilgili uygulamanın hoşuna gitmediğini belirtmiştir. Programda AKP’nin çok sayıda olumsuz uygulaması dile getirilmesine rağmen bu katılımcı alımlamasını kendi düşüncesi doğrultusunda yönlendirmiştir.

Başka bir katılımcı programın iletişiyle kendi düşüncelerini bir araya getirerek değerlendirme yapmıştır. Türban, ekonomik kriz, esnafın darboğazı katılımcının program alımlamasına dayanan ifadeleridir. Katılımcı kişisel değerlendirmesinin programda aktarılanlarla aynı olduğunu belirtmiş ancak programda verilmeyen bir bilgiye göndermede bulunmuştur. AKP’nin yolsuzluk yaptığı düşüncesi kendisine aittir ancak bunu programdan öğrendiğini düşünmüştür.

Katılımcılardan bir diğeri program alımlamasını kendi iş alanına uygun olarak yapmıştır. Esnaf olan bu katılımcı, gerek program alımlamasında gerekse kişisel değerlendirmesinde partinin işsizliğe çözüm bulamadığını, esnafın, çiftçinin kötü durumda olduğunu söylemiştir. Programda aktarılan diğer olumsuzluklar bu katılımcı açısından kendi konumuyla ilgili değerlendirmesinin önüne geçememiştir.

Partinin olumsuz uygulamalarıyla ilgili diğer katılımcıların alımlamaları genel olarak değerlendirildiğinde, program kodlarıyla örtüşen anlamlar ürettikleri gözlenmiştir. Katılımcılar aktarılan olumsuzlukların en azından birini net olarak hatırlamıştır, anımsanan en önemli bilgi laikliğin ortadan kaldırılacağı şeriatın getirileceğiyle ilgili düşüncedir.

Katılımcıların, Türkiye’de önceki dönemlerde Refah ve Fazilet partilerinin kapatılma sürecinde aktif rol oynayan dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş’ın konuk olarak seçilmesiyle ilgili yorumları da farklılık göstermektedir. Katılımcıların yorumları ve siyasi düşünceleriyle ilgili cevapları kıyaslandığında bir paralellikten rahatlıkla bahsedilebilir. Kişisel olarak partinin kapatılmasına karşı çıkanlar konunun taraflı olarak seçildiğini, Savaş’ın önceki dönemde de bu tür kararların alınmasında etkin olduğunu, düşmanca bir tavır sergilediğini belirtmiş ve en azından karşıt görüşlü iki konuğa programda yer verilmesi gerektiğini söylemiştir. Partinin kapatılmasından yana olanların ortak düşünceleri ise konuk seçiminin doğru yapıldığı şeklindedir. Bu katılımcılar, Savaş’ın aydın kişiliğinden, hukukçu kimliğinden, Türkiye’nin hukuk devleti olduğundan bahsederek konuk seçimini onaylamıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5N1K adlı haber programının alımlanması üzerine odaklanan bu çalışmada, alımlama analizi birbirinden farklı sosyo-demografik özellikleri bulunan 12 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma, bulguların genelleştirilemeyeceği ön kabulünden hareketle izleyicilerin televizyon iletileri karşısında etken konumda bulunduğunu ve iletilerle önemli oranda başa çıkabildiklerini ortaya koymuştur.

Sunucu Cüneyt Özdemir'in yorumu, sokak röportajlarının kurgulanışı, programın konuk tercihi ve konuk Vural Savaş'ın AKP hükümetiyle ilgili değerlendirmeleri partiye ilgili bir olumsuzlama taşımaktadır. Programın hakim kodu AKP'nin kapatılması gereken bir parti olduğudur. Katılımcıların büyük çoğunluğu programın yeniden kurulumu esnasında, kodlayıcıların niyetinin farkında olduklarıyla ilgili anlamlar üretmiştir.

Katılımcılar programda aktarılan bilgileri geçmişte edindikleri bilgi birikimleriyle bir araya getirerek yorumlamışlardır. Geçmiş bilgi birikimi yeni bilgilerin alımlanması ve anımsanmasında belirleyici bir kriter olarak tespit edilmiştir. Bu tespit özellikle katılımcıların konuk Vural Savaş'la ilgili değerlendirmesinden yola çıkılarak yapılmıştır. Program konuyla ilgili geçmiş bilgiler, katılımcıların kişisel görüşleriyle birleşerek alımlamayı etkilemiştir. Katılımcıların tümü Savaş'ın önceki dönemlerde yaşanan siyasi parti kapatma eylemlerindeki rolünü hatırlamış, AKP ile ilgili tavrını bu bilginin ışığında değerlendirmiştir. Savaş'la ilgili yorumların farklılığı ise katılımcıların siyasi görüşlerinden kaynaklanmıştır. Bazı katılımcılar, Savaş'ın aydın kişiliğine, hukukçu kimliğine vurgu yapmış ve tavrını haklı bulmuştur. Ülkenin geleceği açısından parti kapatmanın yanlışlığını düşünen katılımcılar ile AKP'ye sempati duyan, uygulamalarını onaylayan katılımcılar ise programın konuk tercihi ve Savaş'ın tavrını eleştirmiştir. Onlara göre Savaş, daha önce de benzer siyasi görüşe sahip partileri kapattığı için beklenen tepkiyi vermekte, önceki olaylardan kaynaklanan bir kin beslemektedir.

Katılımcıların CNN Türk'ün yayın politikasına, ideolojisine yönelik yorumları da gönderi-

len iletilerle mücadele etme gücüne sahip olduklarını göstermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu programın AKP'nin kapatılması sürecini etkilemek üzere yayınlandığını belirtmiş, bazı katılımcılar daha da ileri giderek aslında AKP'nin kapatılma düşüncesinin CNN Türk'e ait olduğunu ve kendi yaklaşımına taraf toplamaya çalıştığını söylemiştir.

Partinin kapatılmasına sıcak bakan katılımcıların alımlamalarıyla program içeriğinin birbiriyle önemli ölçüde benzerlikler taşıdığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar AKP seçmeniyle ve türbanlı olanlarla ilgili alımlamalarını biz/onlar, kapalı/açık tanımlamalarıyla ifade etmiştir. Program sunucusunun yorumları ve konuşun görüşleri de bu katılımcılar tarafından yeniden üretilmiştir. AKP'nin kapatılmasıyla ilgili alımlamalarda sunucunun ve konuşun söylemlerinin etkisi açıkça hissedilmiştir. Kapatılmayla ilgili olumsuz düşüncelere sahip olan katılımcılar ise programa ve konuşa siyasi düşünceleri doğrultusunda daha eleştirel yaklaşmış ve bu yönde anlamlar üretmiştir. Bu katılımcılar programın gerçeği yansıtmadığı, yanlış olduğuyla ilgili yorumlar yapmıştır.

Çalışmada, görüşülen 12 katılımcının farklı sosyo-demografik özelliklere sahip olması hedeflenmiştir. Bu seçimin nedeni katılımcıların alımlamalarıyla sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyma düşüncesidir. Genellenebilirlik kaygısı taşımakla birlikte bu çalışma açısından yaş, cinsiyet, eğitim, gelir durumu değişkenlerinin katılımcıların alımlama ve anımsamalarında etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Değişkenlerden yalnızca birinin katılımcıların alımlamasıyla ilgisi bulunduğu tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar programın kodlarını iş-meslek alanına, içinde bulunduğu çalışma koşullarına uygun olarak yeniden üretmiştir. Bu katılımcılar AKP'nin kapatılması fikrini desteklemeyen kesim içinde yer almasına rağmen partinin kendi alanlarıyla ilgili olumsuz uygulamalarını programda aktarıldığı şekliyle yeniden üretmiştir.

Çalışmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, 5N1K seyircilerinin programla ilgili alımlamalarında kendi siyasi görüşlerinin diğer tüm değişkenleri bir kenara bırakacak şekilde baskın olduğu söylenebilir. Katılımcılar AKP'nin kapatılması fikrine katılsalar da ka-

tilmasalar da program iletileriyle ilgili yorumsal bir bakış açısı geliştirmiştir. Katılımcıların ürettikleri anlamlar, geçmiş bilgileri, kişisel dünyaları ve yaşam koşulları çerçevesinde şekillenmiştir.

KAYNAKLAR

Grimes T (1990) Encoding TV news messages into memory, *Journalism Quarterly*, 67 (4), 757-765.

Hall S (2005) Kodlama, Kodaçıklama, Yiğit Yavuz (çev), Şahinde Yavuz (der), *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*, Vadi Yayınları, Ankara.

Hoijer B (2005), İzleyicilerin Televizyon Programlarını Alımlayışı: Kuramsal ve Metodolojik Değerlendirmeler, Şahinde Yavuz (çev ve der), *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*, Vadi Yayınları, Ankara.

İnal M A (1996) *Haber Okumak*, Temuçin Yayınları, İstanbul.

İrvan S (1994-1995) Eleştirel Yaklaşımlarda İzleyici Araştırmaları: Bir Yöntem Olarak Alımlama Çözümlemesi, İLEF Yıllık 94, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Jankowski N W ve Wester F (1991) *The Qualitative Tradition in Social Science Inquiry: Contributions to Mass Communication Research*, A Handbook of Qualitative Methodologies For Mass Communication Research, K B Jensen ve N W Jankowski (eds), Routledge, London, pp. 44-74.

Jensen K B (2005) Sosyal Kaynak Olarak Haberler Danimarka Televizyon Haberleri Hakkında Nitel Ampirik Bir Çalışma, Şahinde Yavuz (çev ve der), *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*, Vadi Yayınları, Ankara.

Jensen K B ve Rosengren K E (2005) İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek, Şahinde-Yiğit Yavuz (çev), *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*, Vadi Yayınları, Ankara.

Lindlof T R (1991) The Qualitative Study of Media Audiences, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, Volume 35, pp. 23-42.

Morley D (1988) *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*, Routledge, Londra,

Morley D (1992) *Kültürel Dönüşümler, Direnme Politikası*, Mine Gencel (çev), İLEF Yıllık 92, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Morley D (2005) *Etkin İzleyici Kuram: Sarkaçlar ve Tuzaklar*, Yiğit Yavuz (çev), Şahinde Yavuz (der), *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*, Vadi Yayınları, Ankara.

Smith P (2007) *Kültürel Kuram*, Selime Güzel-sarı, İbrahim Gündoğdu (çev), Babil Yayınları, İstanbul.

Stevenson N (2008) *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*, Göze Orhon, Barış Engin Aksoy (çev) *Ütopya Yayınları*, Ankara.

Van Dijk T A (1988) *News as Discourse*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, NJ.

Wicks R H ve Drew D G (1991) Learning from news: Effects of Message Consistency and Medium on Recall and Inference Making, *Journalism Quarterly*, 68 (1/2), 155-164.